

Nyhedsbrev

November 2018

23. årgang

Nr. 4

Indhold

Kalender, side 1	En "Hjortspringbåd" fra Stenalderen. Side 1
Hvilken træart er anvendt til padlerne i Hjortspring fundet. Opfølgning. Side 6	
Navne og adresser, side Error: Reference source not found	Næste nyhedsbrev, side 8

Kalender

December

Mandag den 3. december, fra kl.18:00 i Lindeværftet

Traditionen tro afholder vi medlemsmøde med gule ærter den første mandag i december.

Prisen er 100 kr. per person. Tilmelding senest tirsdag den 27. november til:

e-mail: post@hjortspring.dk

Sonja, telefon: 2181 4038

Liste ophængt i Lindeværftet

2019

Mandag den 4. marts

Generalforsamling

En "Hjortspringbåd" fra Stenalderen

Pro scriptum

Indholdet i nedenstående artikel stammer fra **Elsdon Best: "The Maori Canoe"**¹, såvel hvad angår tekst som fotos og tegninger, *dog krydret med egne overvejelser i relation til vores båd.*

K.V. Valbjørn

Indledning

Næ, ikke fra vores Stenalder men fra et sted stort set på den anden side af jorden, fra New Zealand, hvor Maorierne var de første beboere.

New Zealand var mennesketom indtil 1250-1300 e.Kr., hvor mennesker fra det østlige Polynesien i flere bølger befolkede øerne (Nordøen og Sydøen), sejlene derover i de spinkle polynesiske både, med udliggere og sejl.

1 Kilde

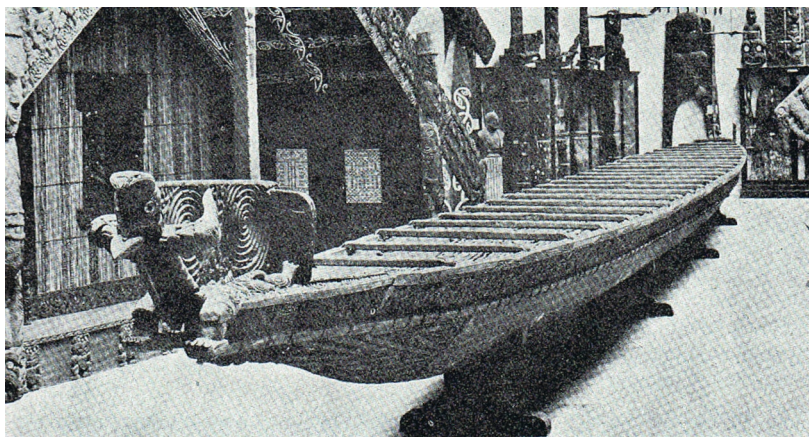
Bogen er Dominion Museum Bulletin No. 7, første oplag udgivet i 1925, genoptrykt uden ændringer i 1976.

Og her fandt de kæmpestore fyrretræer (måske som de californiske "Red Woods"), et newzealandsk træ under fældning i nutiden er vist nedenfor.

Figur 1

Gennem århundreder har Maorierne så udviklet kanoerne baseret på disse fyrretræer.

Figur 2

En anelse europæisk kolonihistorie

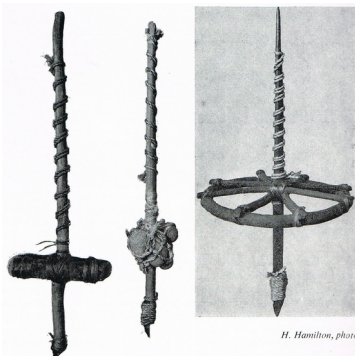
New Zealand blev erkendt af Europæerne i 1642, hvor en hollandsk søfanger ved navn Tasman nåede til øerne. Han kom ikke i land, da han blev afvist af maorierne. Men han navngav området Nieuw Zealand.

I 1769 genfandt den britiske søfarer Cook øerne, gik i land og foretog de første opmålinger (og erklærede øerne britisk territorium).

I de følgende århundreder befolkede øerne af stadig flere europæere.

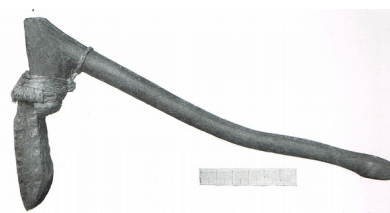
Men lad os nu gå tilbage til Maoriernes kanoer.

Værktøjer

Figur 3

Maorierne ejede ikke metalliske værktøjer, de anvendte en stenart, kaldet greenstone (grønsten) eller nephrite, en art jade, der kan spaltes ligesom flintesten, deraf betegnelsen Stenalderen.

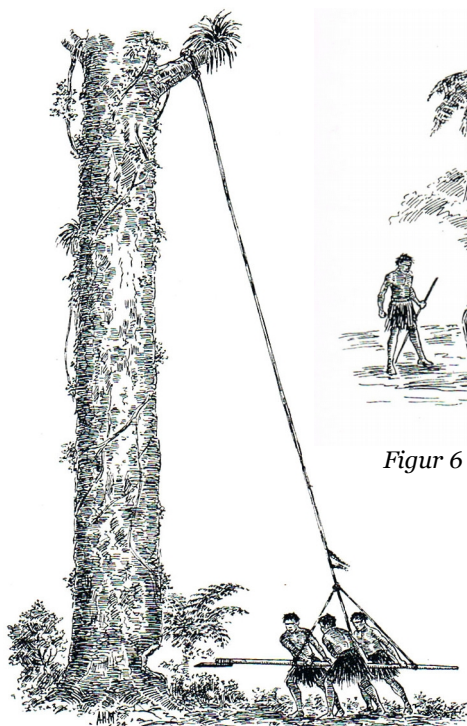

Figur 4

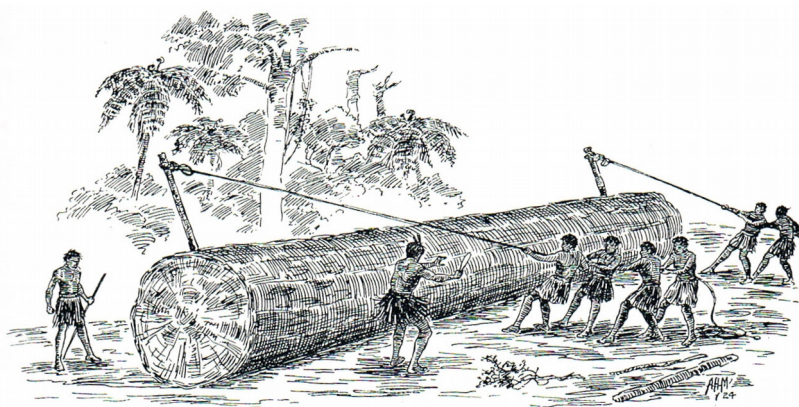

Træfældning og transport

De kæmpemæssige stammer, der skulle bruges til kanoerne, blev fældet og transporteret som vist på de to følgende figurer:

Figur 5

Sketch by A. H. Messenger

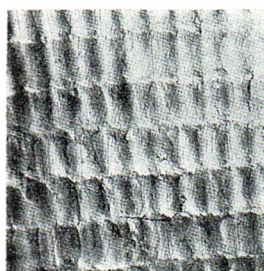
Figur 6

Sketch by A. H. Messenger

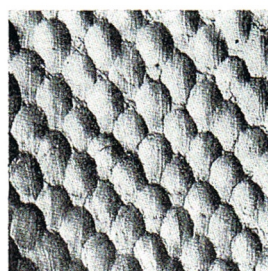
Bearbejdning

Den indre form af kanoen, eller rettere sagt "bundplanken", (den nedre del af kanoen) blev dannet dels med ild og dels med økser, skiftevis. Efter at have nået en næsten korrekt indre skaloverflade blev det indre glattet af med økser af eksperter.

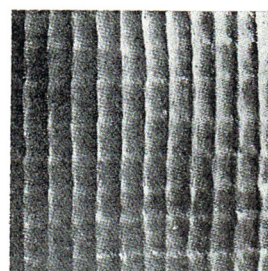
Den ydre overflade blev tilhugget med økser. Her er nævnt forskellige "mønstre" af fintilhugning, afhængig af de forskellige stammers kultur som vist nedenfor.

NGAO-PAE

MAMAKU

NGAO-TU

Figur 7

Endelig blev den ydre overflade afglattet.

Skrogtyper

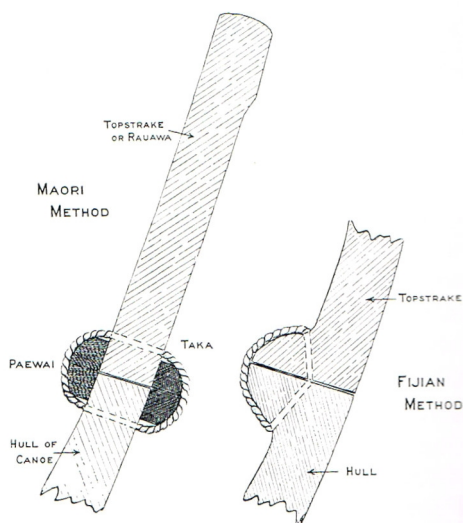
Der fandtes mindre skrog med outriggere, to store skrog side om side fæstnet sammen til en katamaran og endelig enkeltskrog i stor størrelse á lá Hjortspringbåden. Det er denne type der beskrives her. Der angives 20-40 mands besætning, ja op mod 100 mand er nævnt. Den benævnes i øvrigt "Krigskano".

Montage af skroget

De større kanoer fik tilført et ekstra bord, der blev syet/surret til skroget. Symaterialet var snore, fremstil-

let af en slags hør (flax).

Der var forskellige former for stød mellem plankerne som vist nedenfor, *altså ikke klinkbygning*.

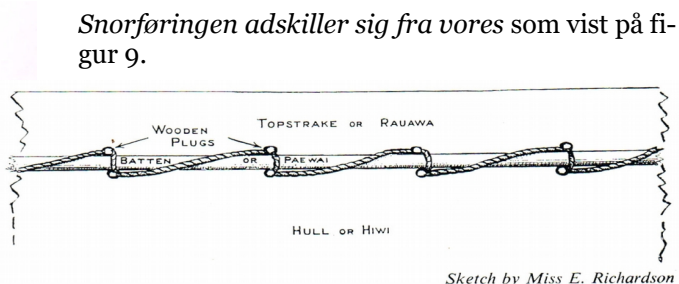

Figur 8

Opstramningen af sysømmen er sket som vist på figur 10.

Læg mærke til at der anbringes en pløk i hullet efter opstramningen af snoren, vel dels for at udfylde hullet og dels for at fikser snoren.

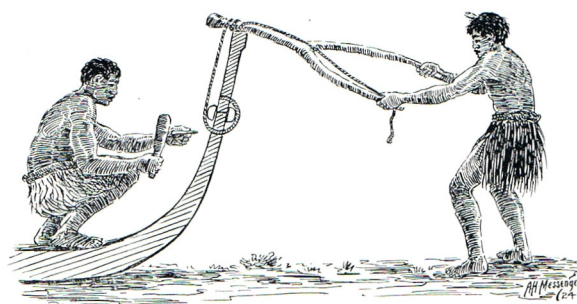
Der var fundet dele af kviste i flere af Hjortspringbådens syhuller, ifølge Flemming Rieck som en antydning af, at bådens syninger oprindeligt var udført med tynde Birkerødder. Vi valgte dog snore dannet af lindebast og undlade pløkke.

Sketch by Miss E. Richardson

Figur 9

Kalfatringen (tætningen mellem bordene) blev foretaget med indlagte kokossnore.

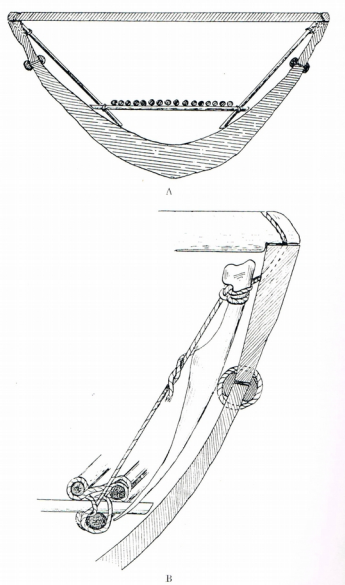

Sketch by A. H. Messenger

Figur 10

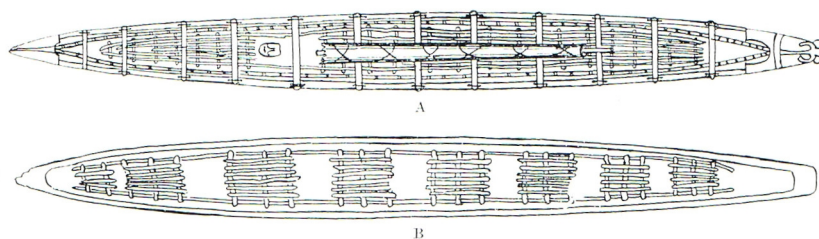
Apteringen

I figur 11 er vist to skitser af forskellige monteringer af tofter og dæk.

Figur 11

Det er egentligt ejendommeligt, at man har anvendt grene som dæk frem for høvlede planker, men det var selvfølgelig "billigere".

Figur 12

Figur 12 viser en udgave hvor hvert andet dæk er undladt for at give plads til fiskenet, fisk eller varer.

Udsmykning

Der er i bogen et stort antal fotos af stævne med meget elegante træskærearbejder, visende Maoriernes overlegne beherskelse af denne kunst. Udskæringerne er især anvendt i de højt svungne stævne, som vi også kender fra Bronzealderens skibshelleristninger.

Fotos af disse stævne er udeladt (se dog figur 2), dels fordi de illustrerer en anden kultur end den Hjortspringfundet repræsenterer og dels fordi det ikke fremgår om disse kunstværker er udført af stenværktøjer eller af jernværktøjer, introduceret af europæerne.

Sejlads

Der anvendes ikke en tromme, takten holdes ved at besætningen synger nogle sange i kor, styret af en forsanger.

Et eksempel:

Forsanger: Kata, e te iwi

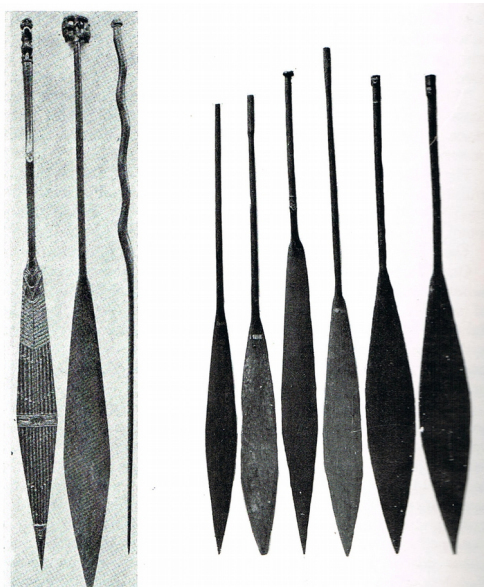
Besætningen: E kote wai o te hoe ka tarehua

osv.

Et poetisk medlem af lauget kunne måske udvikle en rytmisk sang for os, så vi slipper for trommen!

Padler

Der er angivet mange fotos af padlerne. Typisk for dem er, at bladet spidser til som vist i figuren nedenfor. Der er ikke angivet nogen træart.

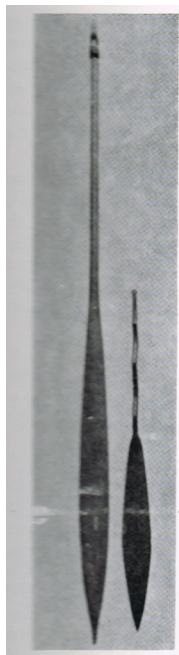

Figur 13

Forklaringen på den spidse facon kender jeg ikke, måske en fordel når padlen entrer og forlader vandet

Styreårer

Figur 14

Disse har samme facon som padlerne men noget større. Figur 14 viser en styreåre sammen med en paddel:

Størrelsen af en funden styreåre er angivet som følger: 3,6 m lang, 18 cm bred på den bredeste del af bladet. Den øvre ende af skaftet er cirkulært og nedefter mere og mere ovalt. Bladets tykkelse varierer mellem 45 mm foroven og flader ud til en tykkelse på knapt 20 mm.

Der er ikke angivet nogen befæstelse til kanoen.

Der er beskrevet forskellige metoder til anvendelsen af styreårerne (der anvendes ofte adskillige), somme tider en enkelt agten, somme tider 2 agten og sommetider styreårer for og agter.

Beskrivelsen af anvendelsen af styreårerne er ganske udførlig og fortjener en mere udførlig behandling end den, der er naturlig her.

Afslutning

Bogen fortsætter med en beskrivelse af øser, ankre og andet udstyr, næppe af betydning i relation til Tilia.

Der er beskrevet sejlarrangementer og takkelage, ligeledes er der en Maori/engelsk ordbog over detaljelementer af kanoerne og endelig en antropologisk redegørelse af Maori-kulturen, i sig selv interessant men næppe for Hjortspringfolket.

Hvilken træart er anvendt til padlerne i Hjortspring fundet. Opfølgning.

Jeg havde håbet på flere reaktioner på min artikel i det forrige "Nyhedsbrev".

Jeg har dog fået bekræftet fra flere kilder, at der er en bestand af vildtvoksende Navr træer på Møn. En enkelt kilde påpeger, at der findes en bestand på Sydals. Derudover kan der findes andre bestande i Danmark, dels plantede og dels efterkommere af plantede træer.

Der var desværre ingen, der kom og sagde, at de havde et navr træ i baghaven, som vi gerne måtte få.

Der er to spor i denne sag:

1. Hvor kunne man skove det egnede træ i keltisk jernalder.
2. Hvorfor valgte man Navr træ til padlerne?

Ad. 1: Man må nok antage at den nordlige grænse for Navr træerne i keltisk bronzealder, gik langt sydligere, idet denne tidsalder var kold og mørk. Gennemsnitstemperaturen lå ca. 2° C under temperaturen i vores tidsalder. Med andre ord, skulle man over på den sydlige side af Østersøen, for at finde Navr træ. Kunne padlerne være fremstillet på et af de værksteder Kelterne var så kendte for? Man må antage, at der fandtes gode bestande af Navr træer i de keltiske områder.

Ad 2: Der findes adskillige kilder med information om Navr træsorten. Hvis man søger på det latinske navn "Acer campestre" eller det tyske Feldahorn, finder man mange artikel. Jeg vil citerer fra en artikel fra Bundesministerium Für Ernährung und Landwirtschaft. Citat:"

SDW Holz und Borke

Das Holz des Feldahorns ist rötlichweiß bis weiß, zumeist schön gemasert und besitzt als sogenannter Reifholzbaum keinen farbigen Holzkern. Es handelt sich um ein festes, mittelschweres, hartes und dennoch elastisches Holz, das bei der Trocknung wenig schwindet. Gehobelt hat es einen natürlichen und seidigen Glanz. Auch als Drechsel-, Schnitt- und Tischler-holz ist es sehr geschätzt und wird für Parkettböden und Möbel gerne verwendet. Besonders schön gemaserte Stämme erzielen als Furnierholz hohe Preise.“

Ahornarten in Deutschland

Blade fra tre forskellige ahorn arter (copyrights SDW)

Frit oversat: ”Navr træet, i høvlet tilstand, er flammeret rødhvidt til hvidt. Se billedet herunder. Det har ingen farvet trækærne. Det er solidt, middel vægtfyldt og hårdt og alligevel elastisk. Det krymper kun lidt under tørring. I høvlet tilstand har det en naturlig silkeagtig glans.

Das Holz

Eksempel på flammeret træ

Træet er velegnet til drejning, træskæring og snedkerarbejde. Er populært til parketgulve. Træstykker med flammede aftegninger, opnår høje priser som krydsfiner.”

Med de egenskaber, må det antages, at en paddel af navr, både er smuk og stærk, og at den ikke slår sig ved tørring. Det kunne derfor være interessant, at få fremskaffet et passende stykke Navr træ, som vi kunne fremstille en kopi af en af de padler, der blev fundet sammen med Hjortspringbåden.

Udarbejdet af Arne Lhjungmann Pedersen

Navne og adresser

Formand	Åse Ditlefsen Ferrão, Østervej 17, Mjels, 6430 Nordborg, tlf. 27 50 10 68, e-mail: post@hjortspring.dk
Næstformand	Lisbeth Simonsen, Oldenorvej 6, Dyvig, 6430 Nordborg, tlf. 50 62 43 20, e-mail: naestformand@hjortspring.dk
Kasserer	John Petersen, Ugebjergvej 13, 6430 Nordborg, tlf. 25 57 25 92, e-mail: kasserer@hjortspring.dk
Sekretær	Lisbeth Simonsen, Oldenorvej 6, Dyvig, 6430 Nordborg, tlf. 50 62 43 20, e-mail: naestformand@hjortspring.dk
Øvrige	Arne Lhjungmann Pedersen, Skovtoften 6, 6430 Nordborg, tlf. 26 44 48 08, e-mail: post@hjortspring.dk Charlotte Jervelund, Vesterballe 6, Brandsbøl, 6430 Nordborg, tlf. 28 15 20 68, e-mail: post@hjortspring.dk Ib Stolberg-Rohr, Blæsborg 37, 6440 Augustenborg, tlf. 40 97 74 06, e-mail: webmaster@hjortspring.dk N.P. Fenger, Søbakken 14, 6430 Nordborg, tlf. 74 45 04 30, e-mail: post@hjortspring.dk
Redaktion	Lauget, e-mail: pr@hjortspring.dk
Lindeværftet	Dyvigvej 11, Holm, 6430 Nordborg
Internet	http://www.hjortspring.dk

Næste nyhedsbrev

Det næste nyhedsbrev udsendes tirsdag den 12. februar 2019 og eventuelle indlæg skal være indsendt inden den 15. januar 2019. Indlæg sendes til: Lauget, e-mail: pr@hjortspring.dk